



Werkvormen van Sensoa Vlaggensysteem
voor kinderen en jongeren.

SENSOA

Inhoud

3 Inleiding

Werkvormen:

5 Inleefoefening

6 Oké of niet oké?

7 Over de grens?

8 Oefen met TGV

10 Ken je criteria

11 Wat zou je doen?

Colofon

Redactie: Tara De Laet, Karen De Wilde, Frank Degeest

Eindredactie: Anneleen Vermeire

Opmaak: Vicky Heylen

V.U. Chris Lambrechts, F. Rooseveltplaats 12 bus 7, 2060 Antwerpen

Ondernemingsnummer: 0446.232.167 / RPR Antwerpen

Versie: maart 2023

Een uitgave van Sensoa vzw

© 2023 Sensoa

Met dank aan Erika Frans.

Toestemming is vereist voor overname van de teksten, op welke wijze ook.

SENSOA
PRAAT OVER SEKS

 **Vlaanderen**
is zorgzaam samenleven

Inleiding

Kinderen en jongeren stellen doorheen heel hun ontwikkeling seksueel gedrag. Vaak is dat seksueel gedrag oké, maar soms gaat het over de grens. Het is niet altijd eenvoudig om over seksueel (grensoverschrijdend) gedrag te praten met kinderen en jongeren. De 6 werkvormen van het Sensoa Vlaggensysteem in deze werkbundel kan je gebruiken als professional om in gesprek te gaan met kinderen en jongeren.

Het Sensoa Vlaggensysteem is een methodiek die 6 objectieve criteria gebruikt om seksueel (grensoverschrijdend) gedrag in te schatten:

- Toestemming
- Vrijwilligheid
- Gelijkwaardigheid
- Ontwikkelings- of functioneringsniveau
- Context
- Impact

We bekijken eerst of de criteria oké, niet (helemaal) oké of onduidelijk zijn. Vervolgens geven we op basis van deze inschatting het seksueel gedrag een gekleurde vlag. Gedrag krijgt een groene vlag als alle criteria helemaal oké zijn. Een gele, rode of zwarte vlag geven we aan seksueel gedrag waar 1 of meerdere criteria niet oké zijn.

[Hoe werkt het Sensoa Vlaggensysteem?](#)

Ook voor kinderen en jongeren kan het zinvol zijn om aan de slag te gaan met de criteria van het Sensoa Vlaggensysteem. De criteria kunnen hen helpen om situaties rond seksueel (grensoverschrijdend) gedrag te bespreken. Het doel is niet dat kinderen en jongeren uiteindelijk een vlag geven aan een situatie, maar wel dat ze in discussie gaan over het thema.

Hoe gebruik je de werkvormen van het Sensoa Vlaggensysteem?

- Bij elke werkvorm krijg je een overzicht van de doelstellingen, je ziet voor welke doelgroepen de werkvormen bruikbaar zijn en welk materiaal je nodig hebt.
- Er werden geen aparte werkvormen voor professionals die werken met personen met een beperking gemaakt. Je kan als professional de werkvormen zelf laagdrempeliger en meer op maat van je doelgroep maken, bijvoorbeeld door extra visuele ondersteuning of door de werkvorm in kleine stappen op te splitsen.
- Er is geen juiste volgorde in het doorlopen van deze werkvormen. Je kiest een werkvorm waarvan de doelen het beste aansluiten bij de noden van je doelgroep.
- We maken vaak gebruik van de [situatiekaarten en tekeningen van het Sensoa Vlaggensysteem](#). Kies op voorhand situaties en tekeningen die herkenbaar zijn voor je groep.
- De tekeningen kunnen bij sommige personen emoties opwekken en er kunnen discussies ontstaan. Laat emoties nooit de bovenhand nemen, maar neem genoeg tijd om ze te benoemen. [Gebruik de criteria van het Sensoa Vlaggensysteem](#) om de oorzaak van de emoties te achterhalen. Bekijk ook hoe je begeleiders een meer comfortabel gevoel kan geven.
- Seksuele integriteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn gevoelige onderwerpen. Soms hebben kinderen of jongeren al veel meegemaakt. [Hoe praat je daar nu over met hen?](#)
- De beoordelingen van de voorbeelden van het Sensoa Vlaggensysteem zijn een eerste stap. Het is mogelijk dat de voorbeelden van incidenten in de eigen werkcontext complexer zijn. Je beoordeling kan dus meer tijd vragen en kan anders zijn dan bij de voorbeelden van de situatiekaarten.

Meer lezen over seksuele vorming en over lesgeven over het thema?

[Hoe begeleid je seksuele vorming?](#)

[Tips over lesgeven grenzen en weerbaarheid.](#)

Meer over het Sensoa Vlaggensysteem:

Aan de slag met het [materiaal van het Sensoa Vlaggensysteem](#).

Schrijf je in voor de [online cursus van het Sensoa Vlaggensysteem](#).

Volg een [opleiding over seksueel grensoverschrijdend gedrag](#).

Hulp bij seksueel misbruik - [waar kan ik terecht?](#)

Werkvormen

Inleefoefening



Doelgroep:
Kinderen en jongeren.



Doelstellingen:

- Verkennen van gedachten en gevoelens bij een seksuele situatie.
- Zich kunnen inleven in de verschillende betrokkenen.
- Kunnen praten over de eigen beleving.

Aantal personen:

Individueel of in groep.

Materiaal:

[Situatiekaarten van het Sensoa Vlaggensysteem](#) die verwijzen naar de leeftijd van de kinderen of jongeren.

Werkwijze:

Stap 1:

Laat de kinderen of jongeren een situatiekaart kiezen uit een vijftal situatiekaarten die open op tafel liggen. Selecteer de situatiekaart die het meest gekozen werd.

Stap 2:

Vraag naar wat de tekening op de situatiekaart oproept:

- Wat denk je daarbij? Welke leuke en minder leuke gedachten heb je daarbij?
- Wat voel je daarbij? Welke positieve en minder leuke gevoelens heb je daarbij?
- Wat voelt figuur X in deze situatie? Waaraan merk je dat?
- Stel dat je figuur X of Y zou zijn in deze situatie, wat zou je daarvan vinden?
- Zou je dit willen meemaken? Waarom wel of niet?
- Heb je zoiets al meegemaakt? Wil je erover vertellen?

Seksuele situaties kunnen heel verwarrend zijn en kunnen voor ieder van ons verschillende betekenissen hebben. Het is goed om stil te staan bij wat de gedachten en gevoelens zijn van de deelnemers en hen aan te moedigen om erover te vertellen.

Wil het kind of de jongere vertellen over eigen ervaringen? [Hier](#) kan de persoon terecht voor hulp of bij vragen.

Oké of niet oké?

**Doelgroep:**

Kinderen en jongeren, jongeren met een licht verstandelijke beperking.

**Doelstellingen:**

- Oordelen of een situatie oké is of niet oké.
- Kunnen uitleggen waarom bepaald seksueel gedrag oké is of niet oké.

Aantal personen:

Individueel of in groep.

Materiaal:

[Situatiekaarten met tekeningen.](#)

Werkwijze:

Stap 1:

Geef de situatiekaarten aan de kinderen of jongeren. Laat hen oordelen of de situatie oké of niet oké is, en laat hen uitleggen waarom.

Stap 2:

- Bespreek volgende vragen met de kinderen of jongeren:
 - Wat zie je op deze tekening?
 - Is dit oké of niet oké?
 - Waarom is dit wel of niet oké?

Over de grens?



Doelgroep:

Kinderen en jongeren, jongeren met een licht verstandelijke beperking.



Doelstellingen:

- Inschatten hoe ernstig gedrag over de grens gaat.
- Criteria herkennen die ervoor zorgen dat een situatie over de grens gaat.

Aantal personen:

Individueel of in groep.

Materiaal:

- [situatiekaarten met tekeningen](#);
- verschillende kaartjes per criterium.

Werkwijze:

Stap 1:

Geef de kinderen of jongeren maximaal 7 situaties die over de grens gaan. Zorg voor een variatie in situaties die een gele, rode en zwarte vlag krijgen. Laat de kinderen of jongeren de situaties rangschikken van licht grensoverschrijdend naar ernstig grensoverschrijdend. Vraag hen om de argumenten voor deze rangschikking te noteren.

Stap 2:

Laat de kinderen of jongeren hun rangschikking overlopen en laat hen vertellen waarom ze iets (niet) oké vinden. Vertel hen dat sommige van deze situaties voorbeelden zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Vraag hen waarom zij denken dat een bepaalde situatie oké of niet oké is.

Stap 3:

Laat hen de 6 criteria van het Sensoa Vlaggensysteem toepassen op (enkele van) deze situaties.

Vraag door op de verschillende criteria:

- Waarom is dit belangrijk?
- Wat kan er gebeuren als je daar geen rekening mee houdt?
- Is dat altijd zo?
- Heb je hier voorbeelden van?
- Heb je al gehoord over deze incidenten?
- Wat denk je zelf van de situatie?
- Wat voel je bij deze situatie?
- Wat leer je uit deze situatie?

Oefen met TGV



Doelgroep:

Kinderen en jongeren met een licht verstandelijke beperking.



Doelstellingen:

- De 3 criteria 'toestemming', 'gelijkwaardigheid' en 'vrijwilligheid' kunnen onthouden met het ezelsbruggetje TGV (de eerste letters van deze 3 criteria).
- De 3 criteria kunnen toelichten.
- De 3 criteria kunnen inschatten.

Aantal personen:

Individueel of in groep.

Materiaal:

- [situatiekaarten met tekeningen.](#)

Werkwijze:

Stap 1:

Het Sensoa Vlaggensysteem gebruikt 6 criteria om te bepalen of seksueel gedrag oké of niet oké is. Het is niet altijd eenvoudig voor jongeren om de 6 criteria te beoordelen. In deze oefening ligt de focus op de eerste 3 criteria 'toestemming', 'gelijkwaardigheid' en 'vrijwilligheid'. Je kan deze samenvatten via het ezelsbruggetje 'TGV' (eerste letters van de 3 criteria). Leg uit dat een TGV een hogesnelheidstrein is die zo snel mogelijk wil vertrekken om de eindhalte te bereiken.

Leg uit aan de jongeren dat eerst alle lichten op groen moeten staan voordat een trein mag vertrekken. Bij rood, moet de trein onmiddellijk stoppen. Als de chauffeur van de trein twijfelt, moet deze persoon de trein doen stoppen en uitzoeken wat er aan de hand is.

Leg uit aan de jongeren dat ze er bij online of fysiek seksueel contact misschien ook meteen willen invliegen. Net als een TGV. De treinbestuurder kijkt dan eerst of de lichten op groen staan. Als de trein vertrokken is en er is twijfel, moet de treinbestuurder de trein doen stoppen en uitzoeken wat het probleem is.

Leg de criteria 'toestemming', 'gelijkwaardigheid' en 'vrijwilligheid' uit aan de jongeren. Geef jongeren ook zelf de mogelijkheid om uit te leggen wat de criteria voor hen betekenen. Het helpt om de criteria zichtbaar te maken (bijvoorbeeld op een bord) en jongeren er zelf woorden of tekeningen bij te laten maken.

1. Toestemming betekent dat iedereen akkoord gaat dat het gebeurt.

Vraag aan de jongeren hoe ze hun toestemming kunnen uiten? Hoe kunnen ze dat verbaal doen (bijvoorbeeld met woorden of geluiden)? Of hoe kunnen ze het non-verbaal tonen (bijvoorbeeld met gebaren)?

2. Gelijkwaardigheid betekent dat iedereen ongeveer even oud is en evenveel macht heeft.

- Vraag aan de jongeren hoe zij 'ongeveer even oud' begrijpen want dit is een vaag begrip. Leg uit dat seksualiteit niet altijd makkelijk is omdat er veel nuance is. 'Ongeveer even oud' kan je uitleggen met stuurvragen op basis van interesse, leefwereld en lichaamsontwikkeling. Enkele voorbeelden:
 - Heeft een meisje van 8 jaar ongeveer dezelfde lichaamsontwikkeling als een meisje van 14 jaar? Waarom wel of waarom niet?
 - Speelt een jongen van 9 jaar ongeveer dezelfde spelletjes op de speelplaats als een jongen van 15 jaar?
- Vraag aan de jongeren hoe zij het begrip 'macht' begrijpen. Macht kan je uitleggen met volgende stuurvragen:
 - Hebben jouw leerkracht en de directeur op school dezelfde macht?
 - Heeft iemand die jouw intieme foto's bezit meer macht op dat moment?

Opgelet: als je een intieme foto bezit heb je in principe meer macht dan de ander. Dit is oké tot op het moment dat je de foto met iemand anders deelt zonder toestemming van deze persoon.

3. **Vrijwilligheid** betekent dat niemand onder druk staat, iedereen doet mee uit vrije wil.

- Vraag aan de jongeren hoe zij aanvoelen dat ze onder druk of dwang staan. Hoe voelen ze dit lichamelijk? Wat kunnen ze ertegen doen?

Stap 2:

Neem een voorbeeldsituatie en overloop de eerste 3 criteria. Doe dit met 2 kleuren: groen of rood. Maak hierbij ook weer de link met de TGV.

Overloop per criterium:

- Is er volgens jou sprake van toestemming?
 - Ja → licht wordt groen → je mag doorrijden of doorgaan
 - Nee → licht wordt rood → je moet stoppen
- Is iedereen in de situatie gelijkwaardig?
 - Ja → licht wordt groen → je mag doorrijden of doorgaan
 - Nee → licht wordt rood → je moet stoppen
- Doet iedereen vrijwillig mee?
 - Ja → licht wordt groen → je mag doorrijden of doorgaan
 - Nee → licht wordt rood → je moet stoppen

Enkel als de 3 lichten op groen staan, mag de trein vertrekken. Staat een van de 3 lichten op rood, kan de trein niet vertrekken en is de situatie dus niet oké.

Als jongeren twijfelen bij een situatie, bijvoorbeeld omdat er info ontbreekt, wordt het licht rood. Bij twijfel doe je het niet of ga je eerst de persoon of jouw vertrouwenspersoon bevragen.

Deze werkvorm is overgenomen is uit de werkbundel 'Praten over sexting in het buitengewoon onderwijs', een uitgave van Child Focus en Sensoa.

Ken je criteria



Doelgroep:
Jongeren.



Doelstellingen:

- Verkennen van de 6 criteria van het Sensoa Vlaggensysteem.
- Kunnen uitleggen waarom de criteria belangrijk zijn.

Aantal personen:

In kleine groepjes.

Materiaal:

- [situatiekaarten met tekeningen](#) volgens het criterium dat je wil bespreken;
- verschillende kaartjes per criterium.

Werkwijze:

Stap 1:

Geef elk groepje een aantal situatiekaarten en een kaartje met een criterium. Vraag de jongeren om enkel dat criterium in de verschillende situatiekaarten te beoordelen. Bijvoorbeeld: 'Hoe evalueren jullie het criterium 'wederzijdse toestemming' in deze situaties?'

Stap 2:

Vraag door om te weten hoe de jongeren tot deze beoordeling zijn gekomen. Bijvoorbeeld door de gelaatsuitdrukking van de personen op de tekening of omdat de personen lachen of treurig kijken. Corrigeer waar nodig en leg uit waarom je dit doet.

Wat zou je doen?



Doelgroep:
Kinderen en jongeren.



Doelstellingen:

- Kunnen reageren op een situatie van seksueel grensoverschrijdend gedrag.
- Tips geven en krijgen over hoe je kan omgaan met een situatie van seksueel grensoverschrijdend gedrag.
- 5 betrouwbare mensen in je omgeving kunnen aanduiden bij wie je terecht kan.

Aantal personen:

In kleine groepjes.

Materiaal:

- selectie van [situatiekaarten met tekeningen](#).

Werkwijze:

Stap 1:

Zit in een kring met een klein groepje kinderen of jongeren. Leg de situatiekaarten omgekeerd. Toon een tekening aan de groep en laat de deelnemers nadenken over:

- hoe je kan reageren als je dit meemaakt.
- hoe je kan reageren als je dit ziet gebeuren.

Let erop dat er voldoende aandacht is voor:

- de reactie tegenover de persoon die het gedrag stelt;
- de reactie tegenover de persoon die het gedrag ondergaat;
- informatie over wie de deelnemers kunnen contacteren om het gedrag te melden.

Stap 2:

Laat de kinderen of jongeren nadenken over wie ze kunnen contacteren als deze situatie hen zou overkomen:

- Bespreek wie betrouwbare personen zijn en wie niet.
- Bespreek wat die vertrouwenspersoon moet doen om je te helpen.